

Tánczos Mariann¹ 

Az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikájának gyakorlati megvalósítása Afrikában²

Az Európai Unió és az Afrikai Unió földrajzi közelségüknek köszönhetően természetes partnerek, amire az EU által elfogadott több dokumentum is rámutat. Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy ez a magától értetődőnek hangzó állítás hogyan jelentik meg az EU–Afrika kapcsolatokban a főbb stratégiai keretrendszerek tekintetében, elsősorban a biztonsági szegmensben. Ezek alapján úgy tűnik, a 2000-es évektől aktívan a kapcsolatok megújítását hirdető EU-nak minden próbálkozása ellenére sem sikerült túllépnie az egyoldalú partnerségeken. Sőt, a közös biztonság- és védelempolitika égisze alatt indított missziók és műveletek tovább erősítették ezt a képet. A közelmúlt eseményei azonban arra is rávilágítottak, hogy az EU, hiába természetes partnere az afrikai kontinensnek, nem dominálja annak külkapcsolatait. A KBVP-missziók és -műveletek fogyatkozó száma intő jele annak, hogy az EU–Afrika kapcsolatok valódi megújításra szorulnak.

Kulcsszavak: Európai Unió, közös biztonság- és védelempolitika, EU–Afrika, EU-missziók és -műveletek

The Practical Implementation of the European Union's Common Security and Defence Policy in Africa

The European Union and the African Union are natural partners because of their geographical proximity. Several documents adopted by the EU start with this introduction for the African continent. This paper examines how this self-evident statement is reflected in the EU – Africa relations in terms of the main strategic frameworks in the security segment. Despite all its attempts, the EU, which has been actively seeking to renew its partnerships since the 2000s, has not succeeded in moving beyond one-sided strategies. In fact, the missions and operations launched under the aegis of the Common Security and Defence Policy have reinforced this image. However, recent events have also shown that the EU, although a natural partner for the African continent, does not dominate its external relations. The decreasing number of CSDP missions and operations is a warning sign that EU–Africa relations need a meaningful renewal.

Keywords: European Union, Common Security and Defence Policy, EU–Africa relations, EU missions and operations

¹ Tánczos Mariann százados az NKE tanársegéde. E-mail: tanczos.mariann@uni-nke.hu

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projektnek az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Bevezető

Az afrikai kontinens valamilyen formában mindig is fent volt az Európai Közösségek (EK), majd az Európai Unió (EU) képzeletbeli térképén. A kereskedelmi megállapodások az afrikai, karibi és csendes-óceáni (AKCS) országokkal azok gyarmati sorból való felszabadulása után biztosították a kapcsolatok folytonosságát. A 70-es években kiépülő EK-küldöttségek, később EU-delegációk rendszere a diplomáciai kapcsolatokat volt hivatott fenntartani a két kontinens között, amit az EU különböző Afrika-stratégiákkal egészített ki kontinentális vagy regionális merítéssel.³ Ezek mellett azonban az EU közös biztonság- és védelempolitikájának (KBVP) eszközei, a missziók és műveletek is megjelentek Afrikában mint jelentős láthatósággal bíró, gyakorlati elemei az EU jelenlétének.

Az EU elkötelezettségét az afrikai kontinens irányába jól szemlélteti, hogy 2024 februárjában még 13 KBVP-misszió és -művelet tevékenykedett a kontinensen vagy annak partjai mentén a világszerte működő összesen 24-ből.⁴ Ezek a számok azonban nem tükrözik a háttérben zajló folyamatokat, amelyek mind az EU misszióira és műveleteire, mind az Afrikában és Európában zajló eseményekre rányomták a bélyegüket. Ilyen esemény a 2022-ben kitört orosz–ukrán háború, amely jelentős erőforrásokat és energiát von el az EU-tól,⁵ csorbítva ezzel az Afrikára fordítható figyelem és erőforrások mennyiségét. Ezenkívül az elmúlt években puccshullám vonult át az afrikai kontinensen, 2020 és 2023 között nem kevesebb mint 9 állami vezető leváltását eredményezve.⁶ Végül a 2016 óta Afrikában felerősödött orosz tevékenység⁷ és ennek hatásai a kontinensen, mint a francia kivonulás Maliból, olyan következményekkel jártak, amelyek alapjaiban változtathatják meg az EU Afrikához fűződő viszonyát. Ezt azért is fontos leszögezni, mert az EU KBVP még mindig tagállami konszenzuson alapszik, arra a tagállamok nagy hatással vannak. Ennek megfelelően az a tény, hogy Franciaország, amely az EU-beavatkozások motorja volt a kontinensen, egyre inkább háttérbe szorul,⁸ befolyással volt az EU tevékenységére is. Az igaz, hogy helyette más tagállamok igyekeznek átvenni a kezdeményezést, mint Németország⁹ és Olaszország,¹⁰ azonban teljesen átvenni a szerepkört jelen körülmények között és ilyen rövid határidővel nem lehet. A vizsgálat célja tehát annak megállapítása, hogy a megváltozott biztonsági környezet milyen hatással van az EU–Afrika kapcsolatokra.

³ Molnár Anna (2018): *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*. Budapest: Dialóg Campus, 190; Vecsey, Mariann (2019): *The EU and Africa*. In Gálík Zoltán – Molnár Anna (szerk.): *Regional and Bilateral Relations of the European Union*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 65–82.

⁴ European Union: *EU Security and Defence Engagement Around the World*. [online], 2024. Forrás: euam-ukraine.eu [2024. 06. 01.].

⁵ Wagner Péter – Vecsey Mariann (2022): *Az Európai Unió új támogatómissziója Ukrajnában*. *KKI Elemzések*, (70), 1–10.

⁶ Wilén, Nina (2023): *Have African Coups Provoked an Identity Crisis for the EU? Egmont Policy Brief*, (323), 1–7.

⁷ Issaev, Leonid – Shishkina, Alisa – Liokumovich, Yakov (2022): *Perceptions of Russia's 'Return' to Africa: Views from West Africa*. *South African Journal of International Affairs*, 29(4), 425–444.

⁸ Tánczos, Mariann – Fejérdy, Gergely (2023): *Forced Withdrawal. The Case of France in the Sahel Region*. *Journal of Central and Eastern European African Studies*, 3(4), 31–43.

⁹ Siebold, Sabine: *Germany to Keep Military Base in Niger Open Under Temporary Deal, Berlin Says*. [online], 2024. 05. 28. Forrás: Reuters [2024. 06. 01.].

¹⁰ Simonelli, Filippo – Fantappiè, Maria Luisa – Goretta, Leo (2024): *The Italy-Africa Summit 2024 and the Mattei Plan: Towards Cooperation between Equals? IAI Commentaries*, (11), 1–6.

Ennek feltárása érdekében először a 2024-ben aktuális AKCS-megállapodást és létrejöttének körülményeit mutatjuk be, ezt követően az EU KBVP-t közvetlenül érintő stratégiai kereteket, majd az EU-műveleteket és -missziókat vizsgáljuk, ez utóbbiak 2024. június 1-jei állapota alapján. A tanulmány az EU afrikai tevékenységének jövőképét a jelenlegi helyzet alapján felvázoló kitekintéssel zárul.

Az EU és az Afrikai, Karibi és Csendes-óceáni Államok Szervezete a biztonság tükrében

Az EU és az Afrikai, Karibi és Csendes-óceáni Államok Szervezete (AKCSÁSZ) közötti kapcsolat több évtizedes múltra tekint vissza, egészen az afrikai államok függetlenedésének kezdeti időszakáig.¹¹ A szerződéses keretrendszer elsősorban kereskedelmi megállapodásként indult, amely idővel kibővült. A 2024-ben is érvényben lévő megállapodást, a szamoai megállapodást 2023. november 15-én írták alá a részes felek.¹² A hatályban lévő megállapodás korábbi szerződések hosszú sorának hozadéka. Ezért elengedhetetlen a kapcsolatrendszer rövid történeti áttekintése, mielőtt a hatályos megállapodás vizsgálatára kerülne sor.

A szerződéses keretek történeti áttekintése

Az első kereskedelmi megállapodást, az 1963-as yaoundéi megállapodást a Társult Afrikai Államok és Madagaszkár nevű szervezettel kötötte meg az EK. A szervezet frankofón Afrika függetlenné vált tagjait fogta össze, és szoros kapcsolatban állt az egykori gyarmatosítókkal.¹³ A megállapodás a kereskedelemmel foglalkozott, és mind az EK, mind az afrikai országok számára kiváltságokat biztosított. Eltörölte az importáruk mennyiségi korlátozását, felsorolta az EK területére vámmentesen beengedhető termékeket. A szerződésnek nem volt módosító ereje a korábban megkötött megállapodásokra, illetve megszabta, hogy a harmadik országokkal kötött, kedvezőbb feltételeket biztosító szerződéseket ki kell terjeszteni a yaoundéi megállapodást aláíró felekre is. A megállapodás pénzügyi támogatást is nyújtott a rászoruló afrikai országoknak az Európai Fejlesztési Alapból (EFA), részletes összegekkel és országonként meghatározott mennyiségű részesedéssel, valamint konkrét befektetési területekkel. A szerződés 5 évre szólt, majd egy felülvizsgálat után 1975-ig meghosszabbították a felek.¹⁴

Az Egyesült Királyság Európai Gazdasági Közösséghez (EGK) való 1973-as csatlakozása szükségessé tette a kereskedelmi kapcsolatok felülvizsgálatát, ennek eredménye 1968-ban az arushai megállapodás lett, amely a yaoundéi megállapodás duplikációja volt az EGK és a volt afrikai brit gyarmatok között. A szerződéses keretek 1975-ös

¹¹ A témáról bővebben lásd Vecsey 2019: 65–94.

¹² *A Szamoai Megállapodás*. [online]. Forrás: consilium.europa.eu [2024. 06. 02.].

¹³ Tall, A. B. (1972): L'Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauricienne. *Journal of African Law*, 16(3), 304–309.

¹⁴ *Convention of Association Between the European Economic Community and the African and Malagasy States Associated with that Community and Annexed Documents. Signed on 29. July 1969*. [online], 1969. Forrás: aei.pitt.edu [2017. 09. 25.].

felülvizsgálatakor a volt gyarmatokat egy szerződésbe tömörítette a loméi egyezmény, amelyet már az AKCS-országokkal írt alá az EGK.¹⁵ Ez a szerződés 2000-ig határozta meg a kereskedelmi kapcsolatok kereteit a két tömb között. A loméi egyezmény már elmozdult a partnerség irányába, közös elveket és célokat állapított meg. Emellett a kereskedelmi és segélyezési pillér mellett tartalmazott egy politikai pillért is. A loméi egyezmények első 2 felülvizsgálata a kereskedelmi pillér megújítására koncentrált. A harmadik felülvizsgálat eredményeként aláírt Lomé IV. megállapodás kiemelten foglalkozott a közös értékekkel, mint az emberi jogok, a demokrácia és a jó kormányzás előmozdítása. Ez utóbbi lehetővé tette a segélyezési pillér alatt a pénzeszközök visszatartását azon államok esetében, amelyek nem feleltek meg bizonyos kritériumoknak az emberi jogok, a demokratikus elvek és a jogállamiság tiszteletben tartása területén.¹⁶

A 2000-ben aláírt cotonoui megállapodás szakított az automatikus segélyezés rendszerével, és feltételekhez kötötte a pénzeszegek kifizetését. A szerződéses keret hárompilléres felosztása megmaradt, a politikai pillér az EU és az AKCS-országok közötti politikai párbeszédet emelte ki mint a béketeremtés és a konfliktusok megelőzésének, megoldásának fő elemét. Emellett a migrációval kapcsolatos párbeszéd is megjelent a szövegben mint az együttműködés fontos része.¹⁷ A cotonoui megállapodás eredetileg három ötéves felülvizsgálati periódust követően 2020-ig biztosította a stratégiai kereteket. Ennek megfelelően 2018-ban elkezdődött a szamoai megállapodás néven ismert keretrendszer kialakítása.¹⁸

A szamoai megállapodás létrejötte, biztonsági aspektusai

Az EU és az AKCSÁSZ közötti szerződéses kapcsolatot szentesítő keretrendszer kialakítása nem bizonyult könnyű feladatnak. A kapcsolatok AKCS-n keresztül való meghosszabbítása nem volt egyértelmű, és mindkét félnek voltak fenntartásai a kapcsolat megújítását illetően. Az EU-t elhagyó Egyesült Királyság jelentős szerepe a karibi és csendes-óceáni államokban megrendítette az AKCS egységét, hiszen csak az afrikai országok maradtak kiemelten érdekeltek az EU-val való kapcsolatok fenntartásában. Ez azt eredményezte, hogy az Afrikai Unió (AU) került jobb pozícióba mint az EU-val való kapcsolattartás elsődleges szereplője.¹⁹ Ezért 2018-ban a tárgyalási mandátumok kialakítása körül is vita alakult ki az AU és az AKCS között. Az AU mint Afrika kontinentális szervezete önmagát tartotta a legmegfelelőbbnek az EU-val való kapcsolattartásra, annak ellenére, hogy az AKCS-országok afrikai köre nem egyezik meg az AU tagságával, hiszen az észak-afrikai régióval az EU a szomszédságpolitikán keresztül érintkezik. A mandátumot az AKCS

¹⁵ Taguaba, Lugon (1978): The Arusha Agreement: Origins, Meaning and Future of Association with the E.E.C. *African Review*, 8(1), 156–184.

¹⁶ Vecsey 2019: 69–70.

¹⁷ *A Cotonouban 2000. június 23-án aláírt Partnerségi Megállapodás egyrésről az afrikai, karibi és csendes-óceáni államok, másrésről az Európai Közösség és tagállamai között.* [online], 2000. 12. 15. 8–11. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 06. 03.].

¹⁸ Vecsey 2019: 70–72.

¹⁹ Kennes, Walter (2018): *How Brexit May Affect ACP-EU Relations: an Historical Perspective.* *European Centre for Development Policy Management Discussion Paper*, (220), i–14.

szervezete 2018 májusában fogadta el, viszont az afrikai közös álláspont kialakításában az AU is szerephez jutott.²⁰ Néhány EU-tagállam, mint Dánia, Hollandia, Németország és Svédország, szintén szakítani akart a három kontinenst tömörítő AKCS-megközelítéssel, míg Franciaország, Olaszország és Spanyolország a keretrendszer változatlan megtartása mellett foglalt állást. Az elkészült szerződés tanulsága alapján hibrid megoldás született.²¹

Az új szerződéses keret nem követi a cotonoui hárompilléres formát, helyette egy általános, minden régióra vonatkozó rész és három regionális jegyzőkönyv jött létre, kedvezve azon EU-tagállamok elgondolásának is, amelyek külön szerettek volna szerződni a három térséggel. A szamoai megállapodás II. részének II. címe foglalkozik 12 oldal terjedelemben az AKCSÁSZ-térség békéjével és biztonságával. A szerződés a teljesség igényével rendelkezik a különböző területeken való együttműködésről (lásd például: 20. cikk *Terrorizmus és szélsőségesesség*, 22. cikk *Tengeri védelem*, 25. cikk *Kiberbiztonság és kiberbűnözés*). A megállapodás a párbeszédet és a konzultációt emeli ki mint a konfliktusmegoldás eszközt.²²

A regionális megközelítés lehetővé tette a szerződő felek számára, hogy elvessék a korábbi, túlságosan általános meghatározásokat az együttműködés területén, és további, régióspecifikus címeket is hozzá tudtak adni a megállapodás szövegéhez. Afrika esetében a regionális jegyzőkönyv tartalmának tárgyalása során a 2017-es abidjani EU–AU-csúcstalálkozó alatt már kialakított stratégiai prioritások²³ kerültek a szerződésbe. Ezek a prioritások összhangban vannak az Afrikai Unió *Agenda 2063* által meghatározott céljaival is.²⁴ Kiemelendő, hogy az Afrikára vonatkozó regionális jegyzőkönyv a leghosszabb a három közül, 99 oldalon tárgyalja az EU–Afrika-kapcsolatokat, külön címekben a békét és biztonságot, valamint a migrációt és mobilitást.²⁵ A IV. címbe részletezett béke és biztonság területén a szerződés az AU struktúrára,²⁶ valamint a 2063-ig szóló menetrendre hivatkozik, azok teljes körű kiépítését, megvalósítását támogatva. Emellett az 56. cikk a konfliktusokról és válságokról széles körű, az EU integrált megközelítés követelményeinek is megfelelő, konfliktuskezelési együttműködést irányoz elő, beleértve ebbe a különböző szervezetek (AU, EU, ENSZ) által indított béketámogató műveletek közötti

²⁰ Carbone, Maurizio (2018): *Caught Between the ACP and the AU: Africa's Relations with the European Union in a Post-Cotonou Agreement Context*. *South African Journal of International Affairs*, 25(4), 481–496.

²¹ Carbone, Maurizio (2021): *The Rationales Behind the EU-OACPS Agreement: Process, Outcome, Contestations*. *European Foreign Affairs Review*, 26(2), 243–264.

²² Európai Bizottság: *Melléklet a következőhöz: Javaslat. A Tanács határozata az egyrészről az Európai Unió és tagállamai, és másrészről az Afrikai, Karibi és Csendes-óceáni Államok Szervezetének tagjai közötti partnerségi megállapodás Európai Unió nevében történő megkötéséről*. Brüsszel, 2023. 12. 19. COM(2023) 791 final.

²³ A csúcstalálkozóról és a prioritásokról bővebben lásd Vecsey Mariann (2018): *Az 5. Afrikai Unió–Európai Unió-csúcstalálkozó eredményei. Honvédségi Szemle*, 146(2), 55–61.

²⁴ Carbone 2021: 243–264.

²⁵ A karib-tengeri térségre vonatkozó regionális jegyzőkönyv 70, míg a csendes-óceáni térségre vonatkozó regionális jegyzőkönyv 65 oldal. Ezekben a jegyzőkönyvekben a biztonság és a migráció nem jelenik meg önálló címként. Európai Bizottság: COM(2023) 791 final.

²⁶ Az AU struktúráiról lásd bővebben Marsai Viktor (2019): *A biztonság közös fejlődése az afrikai kontinensen*. In Molnár Anna – Marsai Viktor – Wagner Péter (szerk.): *Nemzetközi biztonsági szervezetek*. Budapest: Dialóg Campus, 129–158; Marsai, Viktor – Tánczos, Mariann (2024): *An Aspiring Security Organisation in Africa. The African Union*. In Molnár, Anna – Molnár, Dóra – Sente-Varga, Mónika (szerk.): *International Security Organisations*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 173–187.

együttműködés igényét is. A 62. cikk a tengeri védelemről a kontinens partjai mentén jelentkező kihívások kapcsán megvalósuló együttműködés fontosságát emeli ki főként a Vörös-tengeren, Afrika szarvánál, az Indiai-óceánon és a Guineai-öbölben.²⁷ Ez azért is lényeges, mert az EU haditengerészeti műveletei és kezdeményezései ezekben a térségekben valósulnak meg,²⁸ így a szamoai megállapodás azok legitimitációját is megerősíti.

Az EU stratégiai keretrendszere

A főként a kereskedelmi kapcsolatokat erősítő szamoai megállapodás mellett az EU afrikai tevékenységét több kulcsfontosságú stratégiai dokumentum fogja keretek közé. Ilyenek az EU Globális Stratégiája (EUGS), az Afrika, Afrika szarva és Száhel regionális stratégiák. Ahhoz, hogy értelmezni lehessen a közösség gyakorlatban megvalósuló tevékenységét, elengedhetetlen e dokumentumok ismerete. A stratégiai keretrendszert jelen tanulmány a KBVP-re gyakorolt hatásával kapcsolatban, azaz biztonsági megközelítésben vizsgálja, nem általánosságban. A stratégiai dokumentumokat földrajzi hatósugaruk alapján a legtágabbtól a legszűkebbig mutatja be, nem létrejöttük kronológiai sorrendjében. Ennek megfelelően a Globális Stratégiát az Afrika stratégia, majd a regionális stratégiák követik, ez utóbbiak szintén az általuk érintett földrajzi térség, régió elhelyezkedése alapján északról dél, valamint nyugatról kelet felé.

Az EU Globális Stratégiája

Az EU közös külpolitikájának stratégiai kereteit a 2016-ban kiadott Globális Stratégia alakította ki. Ez alapján az Unió globális szereplőként határozza meg magát, globálisan kívánja szavatolni a biztonságot. Ennél azonban jóval szerényebb érdekeltségi területet jelölt meg Afrika kapcsán a stratégia, délen Közép-Afrikáig bezárólag határozza meg azt a földrajzi térséget, amelyre közvetlen érdekszférájaként tekint.²⁹ Az EUGS több fejezetében is érint a biztonsággal, KBVP-vel kapcsolatos kérdéseket. A dokumentum egészéből kiolvasható, hogy a KBVP alkalmazása globális, a belső és külső kihívásokra egyaránt választ kell hogy adjon. A KBVP-missziók és -műveletek indítása rugalmasabb, gyorsabb kell hogy legyen, valamint a működő misszióknak és műveleteknek együtt kell működniük az EU más szerveivel, például az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökséggel (Frontex).³⁰

Az EUGS végrehajtását három előrehaladási jelentés követte. Az első 2017-ben, amely megerősítette a konfliktusok és krízisek integrált megközelítésen keresztül való megközelítését, kezelését. Az első évben a megelőzésre és az ellenálló képesség (reziliencia) kiépítésére fókuszált az EU.³¹ Az EUGS kiadását követő második év intézményi

²⁷ Európai Bizottság: COM(2023) 791 final.

²⁸ Hornyák, Veronika – Vecsey, Mariann: *Is the EU Already Speaking the "Language of Power?" An Analysis of the Updated EU Maritime Security Strategy*. [online], 2023. 04. 13. Forrás: Center for Maritime Strategy [2024. 06. 10.].

²⁹ European Union Global Strategy: *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. [online], 2016. 06. Forrás: eeas.europa.eu [2017. 09. 25.], 9.

³⁰ European Union Global Strategy 2016: 9.

³¹ European Union Global Strategy: *From Shared Vision to Common Action: Implementing the EU Global Strategy Year 1*. [online] 2017. Forrás: eeas.europa.eu [2019. 10. 12.].

változásokat hozott a KBVP-be, létrejött az Európai Békekeret, amely a katonai missziók és műveletek közös költségeinek finanszírozását könnyíti meg, és létrehozták a Katonai Tervezési és Végrehajtási Szolgálatot (MPCC), amely az EU kiképző misszióinak parancsnoksági kérdését rendezte.³² Ez Afrika vonatkozásában azért is fontos lépés, mert az EU 2018-ban csak ezen a kontinensen rendelkezett katonai kiképző misszióval, azaz EUTM-mel. A második jelentés továbbá a Száhel térségét jelölte meg mint az EU holisztikus biztonsági modelljének kísérleti területét. Erre azért kerülhetett sor, mert a területen több EU-misszió is működött a dokumentum kiadásakor, az EU számára stratégiaileg fontos régióról van szó, illetve a közösség helyi G5 Száhel Erők kezdeményezést is támogatta.³³ A harmadik, egyben utolsó előrehaladási jelentés 2019-ben jelent meg, amely az EUGS eredményeit mutatja be, köztük leghangsúlyosabban az integrált megközelítés végrehajtását a Száhel-régióban. Az EU három fő irányvonal mentén tevékenykedett a térségben: politikai párbeszéd a G5 Száhel-országokkal, biztonsági és stabilitási támogatás a G5 Száhel Erők finanszírozásával és a térségben működő három KBVP-misszió jelenlétével, valamint fejlesztési együttműködés az Uniós Szükséghelyzeti Alap Afrikáért (EUTF) keresztül.³⁴

Az Afrika–EU-stratégia

Az EU és Afrika közötti kapcsolatokat a következő szinten a közös Afrika–EU- (JAES) stratégia határozza meg. Ezt 2007-ben, a 2. EU–Afrika-csúcstalálkozón fogadták el, és az egész kontinens számára biztosít stratégiai keretet. Alapfeltevése, hogy az Afrikai Unió az EU természetes partnere, ezért a JAES ezen a kontinentális szervezeten keresztül minden afrikai országhoz eljut.³⁵ Ez a stratégia a főként kereskedelmi együttműködésen alapuló szamoai megállapodással ellentétben kifejezetten a politikai és biztonsági együttműködést tűzte ki célul a két kontinens között.

A JAES előzménye az Afrikai Egységsszervezet Afrikai Unióvá válása, valamint a szervezet biztonsági intézményrendszerének létrejötte, amely folyamat a 90-es évek végén kezdődött. Az AU az Afrikai Béke- és Biztonsági Architektúrán (APSA) keresztül foglalkozik a kontinens biztonságával, a közös afrikai védelem- és biztonságpolitikára és a Béke- és Biztonsági Tanácsra építve. Az afrikai kontinentális szervezet biztonsági pillére a gyakorlatban is aktív szerephez tudott jutni békétámogató műveletek indításával.³⁶ Ez generálta az AU igényét az EU-val való szorosabb együttműködésre a béke és biztonság területén. Így a JAES, szakítva az addigi, inkább kereskedelmi területet érintő szerződések gyakorlatával, kifejezetten a béke és biztonság területén igyekszik a két kontinentális

³² European Union Global Strategy: *Implementing the EU Global Strategy. Year 2.* [online] 2018. Forrás: eeas.europa.eu [2019. 10. 12.]; Vecsey, Mariann (2020): What Has the EU Global Strategy Added to the Migration-Africa-CSDP Context? What Has Been Implemented and What is Left to Be Done. In Bellou, Fotini – Fiott, Daniel (szerk.): *Views on the progress of CSDP.* Luxembourg: Publications Office of the European Union, 91–113.

³³ European Union Global Strategy 2018.

³⁴ European Union Global Strategy: *The European Union's Global Strategy. Three Years on, Looking Forward.* [online], 2019. Forrás: eeas.europa.eu [2019. 10. 12.], 24.

³⁵ Vecsey 2019: 75–76.

³⁶ Marsai 2019: 136–137.

szervezet közötti kapcsolatokat elmélyíteni.³⁷ Ez a JAES második hosszú távú céljaként jelenik meg, míg a stratégiai prioritások között az első helyen áll. A stratégia a béke- és biztonsági együttműködést a két kontinentális szervezet megfelelő intézményei közötti fokozott párbeszédén keresztül kívánja elérni, megerősített EU-támogatással és az afrikai felelősségvállalás (*ownership*) tiszteletben tartásával.³⁸ Ennek eredményeképpen erősödött meg az APSA.³⁹

A JAES, habár közös vezérlő elveken és célokon alapszik, még mindig inkább egyoldalú partnerség, annak ellenére, hogy az EU a stratégia létrehozásakor el akart távolodni a donorkedvezményezett megközelítéstől. Az EU normatív erejének egyensúlytalan kivetítése azonban továbbra is érezhető volt az afrikai partnerek számára. A kialakult helyzet részben annak az eredménye, hogy az afrikai kontinentális szervezet által elismert regionális gazdasági közösségek, valamint a tagállamok nem rendelkeznek kiforrott kapcsolattartási mechanizmussal az AU irányába, és maguk is versengenek a külső finanszírozásért.⁴⁰ Tovább nehezíti a helyzetet, hogy az EU biztonságfelfogása szerint a béke a jó kormányzás terméke, amelyet csak stabil, demokratikus államok tudnak kialakítani.⁴¹

A JAES prioritásai az elmúlt években, különösen az európai migrációs és menekültválság hatására átalakultak valamelyest, a biztonság mellett fontos stratégiai prioritásként jelent meg a migráció és mobilitás is. Az új prioritások kialakításakor, a 2017-es abidjani EU–AU-csúcstalálkozón elkezdtek körvonalazódni egy új Afrika-stratégia keretei.⁴² Az Európai Bizottság közleménye,⁴³ majd később az Európai Parlament állásfoglalása⁴⁴ továbbra is kiemelten foglalkozik a béke és biztonság kérdésével. Az új stratégia kialakítása kapcsán hangsúlyosabban jelenik meg az EU KBVP afrikai tevékenysége, mint a korábbi, erősen intézményhez kötött kommunikáció.⁴⁵ Az EU új Afrika-stratégiája úgy hivatkozik Afrikára, mint a legközelebbi szomszédjára, ezzel is jelezve mély elköteleződését a kontinenssel való kapcsolattartásra. A stratégiatervezet azonban egyre kevésbé támaszkodik az afrikai partnerekre, ami ismét egy meglehetősen egyoldalú stratégia kialakítását vetíti előre, amely az afrikai prioritásokat nem veszi figyelembe.⁴⁶

³⁷ Kell, Fergus – Vines, Alex (2021): The Evolution of the Joint Africa-EU Strategy (2007–2020). In Haastrup, Toni – Mah, Luis – Duggan, Niall (szerk.): *The Routledge Handbook of EU-Africa Relations*. London: Routledge, 105–120.

³⁸ *A Joint Africa-EU Strategy*. [online] 2007. Forrás: eeas.europa.eu [2024. 06. 15.], 2–5.

³⁹ Kell–Vines 2021.

⁴⁰ Pirozzi, Nicoletta (2010): *Towards an Effective Africa–EU Partnership on Peace and Security: Rhetoric or Facts?* *The International Spectator*, 45(2), 88–89.

⁴¹ Pirozzi 2010: 96.

⁴² Kell–Vines 2021.

⁴³ Európai Bizottság: *Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Az Afrikával kapcsolatos átfogó stratégia felé*. JOIN(2020) 4 final. 2020. 03. 09.

⁴⁴ Európai Parlament: *Az Európai Parlament 2021. március 25-i állásfoglalása. Az Afrikára vonatkozó új uniós stratégia – partnerség a fenntartható és befogadó fejlődésért*. 2020/2041(INI). 2021. 03. 25.

⁴⁵ Kell–Vines 2021.

⁴⁶ Mişcoiu, Sergiu – Petrica, Dan (2023): *The New EU-Africa Relations' Strategy: Soft Power or Neoliberalist Power?* In Akande, Adebowale (szerk.): *Politics Between Nations. Power, Peace, and Diplomacy*. Cham: Springer, 539–560.

Regionális stratégiák

Az EU három regionális stratégiát fogadott el az afrikai országokkal való együttműködés mélyítésére: a Száhelre, a Guineai-öbölre és az Afrika szarvára vonatkozó stratégiákat. Földrajzi merítését tekintve a Száhel-térségre vonatkozó stratégia helyezkedik el az EU-hoz legközelebb. A 2021-ben kiadott stratégia 2011-es elődjét váltotta. A Száhel-övezetre vonatkozó integrált stratégia földrajzi hatóköre Mauritánia, Mali és Niger, valamint Burkina Faso és Csád. A dokumentum fő hangsúlya a biztonság, amely háttérbe szorította a korábbi fejlesztési és kormányzati támogatások nexusát.⁴⁷ A stratégia a korábbi szűk fókuszról eltérően több más területtel is foglalkozik, a törekény hatalmi struktúrákkal, a migrációval, valamint a Covid-19-világjárvánnyal. A biztonsággal kapcsolatos kapacitásépítést és a terrorizmus elleni harcot a stratégia kifejezetten a KBVP alá tartozó missziókon és műveleteken keresztül igyekszik megvalósítani.⁴⁸ A már korábban tárgyalt dokumentumok kapcsán is megfigyelhető volt a migráció megjelenése, illetve egyre dominánsabbá válása a stratégiai prioritások sorában, így e trendet követte a 2021-es Száhel-stratégia is.⁴⁹

Az EU 2014-ben fogadta el a Guineai-öbölre vonatkozó stratégiát, amit a térség folyamatosan romló biztonsági helyzete tett indokolttá. Az EU a stratégia földrajzi hatályát egy 6000 km-es partszakaszban, Szenegáltól Angoláig jelölte ki.⁵⁰ A stratégia kifejezetten biztonsági fókuszú, és merít a többi, korábban kialakított regionális stratégiából is, habár a térségben nem a klasszikus értelemben vett KBVP-művelet működik, mint az Irini művelet a Földközi-tengeren, illetve az Atalanta művelet az Indiai-óceánon.⁵¹ A stratégia ugyan az átfogó megközelítés részeként nem vetette el a KBVP alkalmazását a térségben,⁵² annak egy kevesebb költségvetési terhet és több rugalmasságot biztosító eszközt, a tengeri jelenlétek koordinálását hajtja végre.⁵³

Az Európai Unió Afrika szarva-stratégiáját 2021-ben újította meg a 2011-es első kiadás után. Az eredetileg is erős biztonsági fókusszal rendelkező dokumentumot azzal erősítette meg az EU, hogy a térséget geostratégiai prioritásként kezeli.⁵⁴ Nem meglepő a biztonsági fókusz, hiszen a régió több KBVP-misszióknak és -műveletnek is otthont ad instabilitása és kiemelkedően fontos földrajzi fekvése miatt. A 2015-ös stratégiai felülvizsgálat a régió

⁴⁷ Plank, Friedrich – Bergmann, Julian (2021): *The European Union as a Security Actor in the Sahel. Policy Entrapment in EU Foreign Policy*. *European Review of International Studies*, 8(3), 382–412.

⁴⁸ Council of the European Union: *The European Union's Integrated Strategy in the Sahel – Council Conclusions*. 7723/21. Brüsszel, 2021. 04. 16.

⁴⁹ Vecsey, Mariann (2023): *From West Africa to the Central Mediterranean Route. European Union and Member States Responses to Handle the Migration Crisis*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

⁵⁰ Council of the European Union: *EU Strategy on the Gulf of Guinea*. Brüsszel, 2014. 03. 17.

⁵¹ Sobrino-Heredia, José Manuel (2022): *The European Union as a Maritime Security Actor in the Gulf of Guinea: From Its Strategy and Action Plan to the New Concept of „Coordinated Maritime Presences”*. *Ocean Development & International Law*, 53(2–3), 105–108.

⁵² Council of the European Union 2014: 10.

⁵³ *The EU Gulf of Guinea Strategy and Action Plan*. [online], 2022. 07. 13. Forrás: eeas.europa.eu [2024. 06. 20.]; Sobrino-Heredia 2022: 108.

⁵⁴ European Parliament: *Legislative Train. EU Strategy in the Horn of Africa – Q2 2021*. [online], 2022. Forrás: europarl.europa.eu [2024. 06. 20.]

küvülről érkező, arra áttérjedő problémákat is figyelembe vette,⁵⁵ míg az új stratégiai keretrendszer részletesen foglalkozik a béke és biztonság mellett a regionális biztonsági kapacitásépítéssel, a tengeri biztonsággal és a terrorizmus elleni harccal az EU integrált megközelítésén keresztül.⁵⁶

EU-műveletek és -missziók Afrikában

A fentebb bemutatott stratégiai keretek lehetővé teszik az EU számára a KBVP-missziók és -műveletek elvi indítását Afrikában. 2024 februárjában 13 EU KBVP-misszió és -művelet tevékenykedett a kontinensen vagy annak partjai mentén. Ezek az EUNAVFOR MED IRINI, az EUBAM Líbia, az EUTM Mali, az EUCAP Száhel Mali, az EUCAP Száhel Niger, az EUMPM Niger, az EUTM Szomália, az EUCAP Szomália, az EUNAVFOR Atalanta, az EUNAVFOR Aspides, az EUTM RCA, az EUAM RCA, valamint az EUTM Mozambik voltak. A missziók és műveletek földrajzi elhelyezkedésében és típusainak változatosságában is tetten érhetők a korábban ismertetett stratégiák (lásd 1. táblázat). Az EU a Földközi-tengertől Dél-Afrikáig elkötelezte magát a béke és biztonság megerősítésében, amelyet a gyakorlatban is igyekszik megvalósítani.

1. táblázat: Az afrikai EU-missziók és -műveletek típusuk szerint

Ssz.	Civil misszió	Katonai misszió	Katonai művelet (végrehajtó mandátummal rendelkezik)
1.	EUBAM Líbia	EUTM Mali	EUNAVFOR MED Irini
2.	EUCAP Száhel Mali	EUMPM Niger	EUNAVFOR Atalanta
3.	EUCAP Száhel Niger	EUTM Szomália	EUNAVFOR Aspides
4.	EUCAP Szomália	EUTM RCA	
5.	EUAM RCA	EUTM Mozambik	

Forrás: a szerző szerkesztése

A képet tovább árnyalja, ha a tengeri jelenlét koordinációját is figyelembe vesszük, amelyet 2024 júniusáig két területen hajtott végre az EU, egyet a Guineai-öbölben, egyet pedig Afrika szarvánál.⁵⁷

Míg a KBVP-missziók és -műveletek az EU tagállamainak jóváhagyásával és a fogadó országgal kötött megállapodás alapján EU-s parancsnokság alá helyezik a részt vevő katonákat, addig a tengeri jelenlét koordinációja nem vonja ki sem a részt vevő személyi állományt, sem az eszközt a nemzeti parancsnoki láncból, csupán a meglévő tagállami erőfeszítéseket koordinálja.⁵⁸ Éppen emiatt lehet szimpatikus a közösség számára ez a típusú beavatkozás, hiszen az EU oldaláról jóváhagyott missziókat és műveleteket a fogadó nemzet egyoldalúan is felülbíráhatja. Ez annak tükrében fontos tényező, hogy Afrikában

⁵⁵ European Parliament 2022.

⁵⁶ Council of the European Union: *The Horn of Africa: a Geo-Strategic Priority for the EU – Council Conclusions*. 8135/21. Brüsszel, 2021. 05. 10.

⁵⁷ European Union 2024.

⁵⁸ *Coordinated Maritime Presences*. [online], 2024. 02. 21. Forrás: eas.europa.eu [2024. 06. 20.].

a 2020 és 2023 között eltelt időszakban 9 sikeres puccs történt.⁵⁹ Ennek következménye az EU befolyásának csökkenése volt a Száhel-térségben. A mali és nigéri puccsok 2020 és 2023 között azt eredményezték, hogy az EUTM Mali,⁶⁰ az EUCAP Száhel Niger, valamint az EUMPM Niger is vagy már kivonult a támogatást megvonó országból, vagy a mandátum lejártát várja meg.⁶¹ Maliból, az EUCAP Száhel Mali kivonásáról még nem született döntés, de valószínűsíthető annak kivonása a mandátum végével, 2025. január 31-én, hiszen a jelenlegi misszióvezető megbízatását hosszabbították meg, nem jelöltek ki újat.⁶² Ezen vonalak mentén nem tűnhet nehéznek levonni a következtetést, hogy az EU beavatkozásai nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Az EUTM Mali vegyes eredménnyel zárulhatott, hiszen habár a mali fegyveres erők kiképzése folyamatos volt, a misszió által támogatni kívánt G5 Száhel kezdeményezéséből az ország kivonult. A kapacitásépítéssel megbízott EUCAP-missziók a Száhelben történeteket figyelembe véve még kevesebb eredményt mutathatnak fel, hiszen a jogállamiság építése a puccsok tekintetében kifejezetten kudarcosnak tekinthető. Mindemellett azonban meg kell jegyezni, hogy az EU beavatkozásai valószínűleg nem múltak el nyom nélkül a befogadó országokban, hiszen évtizedes munkáról van szó minden esetben. A véget ért missziók hosszú távú hatásait még nem lehet kimutatni, de az biztos, hogy az EU jelenléte mindenképpen összehasonlítási alapot fog nyújtani a helyi kormányzatoknak és társadalomnak a megjelenő más-más szereplőkkel kapcsolatban.

A Száhelben bekövetkezett változások azonban nem képezik le az afrikai kontinens egészével kapcsolatos folyamatokat, hiszen 2024. február 8-án új művelet indult a Vörös-tengeren EUNAVFOR Aspides néven a tengeri hajózás szabadságának megőrzése érdekében.⁶³ A biztonsági helyzetben bekövetkezett változások egyértelműen eltolták az EU KBVP-intézkedések súlypontját a Száhelből Afrika szarvára, ahol 2024 közepén összesen 5 KBVP-hez köthető beavatkozás volt, egy koordinált tengeri jelenlét, egy civil misszió, az EUCAP Szomália, egy katonai misszió, az EUTM Szomália, valamint 2 végrehajtott mandátummal rendelkező tengeri művelet, az EUNAVFOR Atalanta és az Aspides. Ezzel a 2021-es Afrika szarva-stratégia megállapítása, miszerint a térség biztonsága és stabilitása az EU kiemelt geostratégiai célja, beigazolódni látszik a gyakorlatban is.

A 2008 óta működő EUNAVFOR Atalanta mérége is egészen más, mint a Száhelben folytatott misszióké. A tengerészeti művelet alapvető feladata az Élmezési Világprogramban (WFP) részt vevő hajók védelme, a Szomália partjai mentén elkövetett kalóztámadások visszaszorítása és az as-Sabáb ellen elfogadott ENSZ-fegyverembargóhoz

⁵⁹ Wilén 2023.

⁶⁰ *End of Mandate EUTM Mali*. [online], 2024. 05. 17. Forrás: eeas.europa.eu [2024. 06. 20.].

⁶¹ Council of the EU: *EUMPM Niger: Council Decides Not to Extend the Mandate of the Mission*. [online], 2024. 05. 27. Forrás: consilium.europa.eu [2024. 06. 20.].

⁶² *Political and Security Committee Decision (CFSP) 2024/431 of 25 January 2024 extending the mandate of the Head of Mission of the European Union CSDP mission in Mali (EUCAP Sahel Mali) (EUCAP Sahel Mali/1/2024)*. [online], 2024. 01. 25. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 06. 20.].

⁶³ *A Tanács (KKBP) 2024/583 határozata (2024. február 8.) az Európai Uniónak a vörös-tengeri válsággal kapcsolatban a hajózás szabadságának megőrzését célzó tengeri védelmi műveletéről (EUNAVFOR ASPIDES)*. [online], 2024. 02. 08. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 06. 20.].

való hozzájárulás.⁶⁴ Hazai és nemzetközi publikációk is tárgyalták már az évek során a művelet sikerességét, és egyöntetűen arra a megállapításra jutottak, hogy habár a művelet sikeres volt a kalóztámadások visszaszorításában, annak csak tüneti kezelését látta el, nem a kiváltó okokat szüntette meg.⁶⁵

Hogyan tovább, EU?

Az EU Afrikára vonatkozó szerződéses keretrendszere, stratégiái, valamint KBVP-intézkedései mind foglalkoznak a kontinens biztonsági helyzetével. Az EU átfogó és integrált megközelítésén keresztül törekszik a válságok kezelésére. Ez a hozzáállás hiába tűnt azonban működőképesnek, hiszen az EU integrált megközelítésének tesztterületében, a Száhelben olyan negatív irányú változások történtek a biztonsági helyzetben, amelyek jelentősen átrendezték az EU KBVP misszióinak és műveleteinek számát 2024-ben. A bekövetkezett változások alapján kézenfekvőnek tűnhet, hogy az EU stratégiai figyelme áttevődik Afrika szarvára, amit a közösség jelenléte is indukál, ám elhamarkodott lenne egy ilyen következtetés levonása. A Száhel térsége továbbra is fontos az EU számára, a stratégia továbbra is él, a még meglévő missziók mandátumainak lejártáig vár a közösség, minden lehetőséget megadva annak, hogy sikerül rendezni a helyzetet Malival és Nigerrel. Az EU nem is engedheti el olyan könnyen a régiót, hiszen a földrajzi közelség mellett sok időt (a legrégebbi missziót 2012-óta működtette) és forrást (mintegy 736 millió eurót) fordított csak a KBVP keretein belül megvalósult intézkedésekre.⁶⁶

Az EU kudarca azonban pontosan ez utóbbi adatokból is világosan kiolvasható. Ezért a közösségnek újra kell gondolnia, hogyan avatkozik be a Száhelben és tágabb értelemben az afrikai kontinensen. Először is a régóta hangoztatott, egyenrangú partneri viszonyt kell a gyakorlatban is megvalósítania az EU–Afrika-kapcsolatokban. Másodsor, a hagyományos, normatív szerepkört kiegészítve, az EU-nak követnie kell az EUGS által kijelölt utat, és az elvhű pragmatizmuson keresztül kell az Afrikával kapcsolatos célkitűzéseit elérnie. Ezt csak úgy valósíthatja meg, ha nem szakítja meg teljesen a kapcsolatot a problémás országokkal, hiszen ebben az esetben más szereplők örömmel és skrupulusok nélkül lépnek az EU helyébe. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az EU-nak fenn kell tartania a diplomáciai kapcsolatokat minden autoriter országgal, viszont az intézkedéseket és a segélyezést illetően már a megszokottól eltérő politikákat gyakorolhat az országokkal való bilaterális kapcsolataiban. Az EU-nak ezt az utat azonban konzekvensen kell végigjárnia, hogy afrikai partnerei ne vádolhassák képmutatással.

⁶⁴ A Tanács (KKBP) 2024/1059 határozata (2024. április 4.) az Indiai-óceán nyugati térségében és a Vörös-tengeren a tengeri védelemhez való hozzájárulás céljából folytatott európai uniós katonai műveletről (EUNAVFOR ATALANTA) szóló 2008/851/KKBP együttes fellépés módosításáról. [online], 2024. 04. 04. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 11. 21.].

⁶⁵ Marsai Viktor (2011): A szomáliai kalózkodás és az EU Atalanta-missziója. *Nemzet és Biztonság*, (4)4, 75–76; Besenyő, János – Sinkó, Gábor (2022): *Combating Piracy Strategically: Analysing the Successes and Challenges of NATO and EU Interventions off the Somali Coast*. *South African Journal of International Affairs*, 29(3), 302–303.

⁶⁶ Wilén 2023.

Felhasznált irodalom

- Besenyő, János – Sinkó, Gábor (2022): Combating Piracy Strategically: Analysing the Successes and Challenges of NATO and EU Interventions off the Somali Coast. *South African Journal of International Affairs*, 29(3), 295–309. Online: <https://doi.org/10.1080/10220461.2022.2125064>
- Carbone, Maurizio (2018): Caught Between the ACP and the AU: Africa's Relations with the European Union in a Post-Cotonou Agreement Context. *South African Journal of International Affairs*, 25(4), 481–496. Online: <https://doi.org/10.1080/10220461.2018.1551153>
- Carbone, Maurizio (2021): The Rationales Behind the EU-OACPS Agreement: Process, Outcome, Contestations. *European Foreign Affairs Review*, 26(2), 243–264. Online: <https://doi.org/10.54648/EERR2021018>
- Hornýák, Veronika – Vecsey, Mariann: *Is the EU Already Speaking the "Language of Power?" An Analysis of the Updated EU Maritime Security Strategy*. [online], 2023. 04. 13. Forrás: Center for Maritime Strategy [2024. 06. 10.].
- Issaev, Leonid – Shishkina, Alisa – Liokumovich, Yakov (2022): Perceptions of Russia's 'Return' to Africa: Views from West Africa. *South African Journal of International Affairs*, 29(4), 425–444. Online: <https://doi.org/10.1080/10220461.2022.2139289>
- Kell, Fergus – Vines, Alex (2021): The Evolution of the Joint Africa-EU Strategy (2007–2020). In Haastrup, Toni – Mah, Luis – Duggan, Niall (szerk.): *The Routledge Handbook of EU-Africa Relations*. London: Routledge, 105–120. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315170916-12>
- Kennes, Walter (2018): How Brexit May Affect ACP-EU Relations: an Historical Perspective. *European Centre for Development Policy Management Discussion Paper*, (220), i–14. Online: <https://ecdpm.org/application/files/9316/5546/8746/DP220-How-Brexit-may-affect-ACP-EU-relations-1.pdf>
- Marsai Viktor (2011): A szomáliai kalózok és az EU Atalanta-missziója. *Nemzet és Biztonság*, (4)4, 66–76. Online: https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/marsai_viktor-a_szomaliai_kalozok_es_az_eu_atalanta_misszioja.pdf
- Marsai Viktor (2019): A biztonság közös fejlődése az afrikai kontinensen. In Molnár Anna – Marsai Viktor – Wagner Péter (szerk.): *Nemzetközi biztonsági szervezetek*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 129–157.
- Marsai, Viktor – Tánczos, Mariann (2024): An Aspiring Security Organisation in Africa. The African Union. In Molnár, Anna – Molnár, Dóra – Sente-Varga, Mónika (szerk.): *International Security Organisations*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 173–187.
- Mișcoiu, Sergiu – Petrica, Dan (2023): The New EU-Africa Relations' Strategy: Soft Power or Neoliberalist Power? In Akande, Adebowale (szerk.): *Politics Between Nations. Power, Peace, and Diplomacy*. Cham: Springer, 539–560. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-031-24896-2_26
- Molnár Anna (2018): *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei. A külkapcsolatoktól a kül-, a biztonság- és védelempolitikáig*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- Pirozzi, Nicoletta (2010): Towards an Effective Africa–EU Partnership on Peace and Security: Rhetoric or Facts? *The International Spectator*, 45(2), 85–101. Online: <https://doi.org/10.1080/03932721003790753>
- Plank, Friedrich – Bergmann, Julian (2021): The European Union as a Security Actor in the Sahel. Policy Entrapment in EU Foreign Policy. *European Review of International Studies*, 8(3), 382–412. Online: <https://doi.org/10.1163/21967415-08030006>
- Siebold, Sabine: *Germany to Keep Military Base in Niger Open Under Temporary Deal, Berlin Says*. [online], 2024. 05. 28. Forrás: Reuters [2024. 06. 01.].
- Simonelli, Filippo – Fantappiè, Maria Luisa – Goretti, Leo (2024): The Italy-Africa Summit 2024 and the Mattei Plan: Towards Cooperation between Equals? *IAI Commentaries*, (11), 1–6. Online: <https://www.iai.it/en/publicazioni/italy-africa-summit-2024-and-mattei-plan-towards-cooperation-between-equals>
- Sobrino-Heredia, José Manuel (2022): The European Union as a Maritime Security Actor in the Gulf of Guinea: From Its Strategy and Action Plan to the New Concept of „Coordinated Maritime Presences”. *Ocean Development & International Law*, 53(2–3), 105–122. Online: <https://doi.org/10.1080/00908320.2022.2071783>
- Taguaba, Lugon (1978): The Arusha Agreement: Origins, Meaning and Future of Association with the E.E.C. *African Review*, 8(1–2), 156–184.

- Tall, A. B. (1972): L'Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauricienne. *Journal of African Law*, 16(3), 304–309. Online: <https://doi.org/10.1017/S0021855300011682>
- Tánczos, Mariann – Fejérdy, Gergely (2023): Forced Withdrawal. The Case of France in the Sahel Region. *Journal of Central and Eastern European African Studies*, 3(4), 31–43. Online: <https://doi.org/10.59569/jceas.2023.3.4.242>
- Vecsey Mariann (2018): Az 5. Afrikai Unió–Európai Unió-csúcstalálkozó eredményei. *Honvédségi Szemle*, 146(2), 55–61.
- Vecsey, Mariann (2019): The EU and Africa. In Gálík, Zoltán – Molnár, Anna (szerk.): *Regional and Bilateral Relations of the European Union*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 65–94.
- Vecsey, Mariann (2020): What Has the EU Global Strategy Added to the Migration-Africa-CSDP Context? What Has Been Implemented and What Is Left to Be Done. In Bellou, Fotini – Fiott, Daniel (szerk.): *Views on the Progress of CSDP*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 91–113.
- Vecsey, Mariann (2023): *From West Africa to the Central Mediterranean Route; European Union and Member States Responses to Handle the Migration Crisis*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2023.010>
- Wagner Péter – Vecsey Mariann (2022): Az Európai Unió új támogatómissziója Ukrajnában. *KKI Elemzések*, (70), 1–10. Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.70>
- Wilén, Nina (2023): Have African Coups Provoked an Identity Crisis for the EU? *Egmont Policy Brief*, (323), 1–7. Online: https://www.egmontinstitute.be/app/uploads/2023/12/Nina-Wilen_Policy_Brief_323_vFinal2.pdf?type=pdf

Jogi források

- A Cotonouban 2000. június 23-án aláírt Partnerségi Megállapodás egyrészről az afrikai, karibi és csendes-óceáni államok, másrészről az Európai Közösség és tagállamai között* [online], 2000. 12. 15. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 06. 03.].
- A Joint Africa-EU Strategy*. [online] 2007. Forrás: eas.europa.eu [2024. 06. 15.].
- A Szamoai Megállapodás*. [online], 2024. 03. 28. Forrás: consilium.europa.eu [2024. 06. 02.].
- A Tanács (KKBP) 2024/1059 határozata (2024. április 4.) az Indiai-óceán nyugati térségében és a Vörös-tengeren a tengeri védelemhez való hozzájárulás céljából folytatott európai uniós katonai műveletről (EUNAVFOR ATALANTA) szóló 2008/851/KKBP együttes fellépés módosításáról*. [online], 2024. 04. 04. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 11. 21.].
- A Tanács (KKBP) 2024/583 határozata (2024. február 8.) az Európai Uniónak a vörös-tengeri válsággal kapcsolatban a hajózás szabadságának megőrzését célzó tengeri védelmi műveletéről (EUNAVFOR ASPIDES)*. [online], 2024. 02. 08. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 06. 20.].
- Convention of Association Between the European Economic Community and the African and Malagasy States Associated with that Community and Annexed Documents. Signed on 29. July 1969*. [online]. Forrás: ae.i.pitt.edu [2017. 09. 25.].
- Coordinated Maritime Presences*. [online], 2024. 02. 21. Forrás: eas.europa.eu [2024. 06. 20.].
- Council of the EU: *EUMPM Niger: Council Decides Not to Extend the Mandate of the Mission*. [online], 2024. 05. 27. Forrás: consilium.europa.eu [2024. 06. 20.].
- Council of the European Union: *The European Union's Integrated Strategy in the Sahel – Council Conclusions*. 7723/21 Brüsszel, 2021. 04. 16. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7723-2021-INIT/en/pdf>
- Council of the European Union: *The Horn of Africa: a Geo-Strategic Priority for the EU – Council conclusions*. 8135/21. Brüsszel, 2021. 05. 10. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8135-2021-INIT/en/pdf>
- End of Mandate EUTM Mali*. [online], 2024. 05. 17. Forrás: eas.europa.eu [2024. 06. 20.].
- EU Strategy on the Gulf of Guinea*. [online], 2014. 03. 17. Forrás: eas.europa.eu [2024. 06. 19.].

- Európai Bizottság: *Melléklet a következőhöz: Javaslat. A Tanács határozata az egyrészről az Európai Unió és tagállamai, és másrészről az Afrikai, Karibi és Csendes-óceáni Államok Szervezetének tagjai közötti partnerségi megállapodás Európai Unió nevében történő megkötéséről*. Brüsszel, 2023. 12. 19. Online: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e9928770-9e5f-11ee-b164-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_2&format=PDF
- Európai Bizottság: *Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Az Afrikával kapcsolatos átfogó stratégia felé*. JOIN(2020) 4 final. 2020. 03. 09. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0004>
- Európai Parlament: *Az Európai Parlament 2021. március 25-i állásfoglalása. Az Afrikára vonatkozó új uniós stratégia – partnerség a fenntartható és befogadó fejlődésért*. 2020/2041(INI). 2021. 03. 25. Online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0108_HU.html
- European Union Global Strategy: *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. [online], 2016. 06. Forrás: eeas.europa.eu [2017. 09. 25.].
- European Union Global Strategy: *From Shared Vision to Common Action: Implementing the EU Global Strategy. Year 1*. [online], 2017. Forrás: eeas.europa.eu [2019. 10. 12.].
- European Union Global Strategy: *Implementing the EU Global Strategy. Year 2*. [online], 2018. Forrás: eeas.europa.eu [2019. 10. 12.].
- European Union Global Strategy: *The European Union's Global Strategy Three Years on, Looking Forward*. [online], 2019. Forrás: eeas.europa.eu [2019. 10. 12.].
- European Parliament: *Legislative Train EU Strategy in the Horn of Africa – Q2 2021*. [online], 2022. Forrás: europarl.europa.eu [2024. 06. 20.].
- European Union: *EU Security and Defence Engagement Around the World*. [online], 2024. Forrás: euam-ukraine.eu [2024. 06. 01.].
- Political and Security Committee Decision (CFSP) 2024/431 of 25 January 2024 extending the mandate of the Head of Mission of the European Union CSDP mission in Mali (EUCAP Sahel Mali) (EUCAP Sahel Mali/1/2024). [online], 2024. 01. 25. Forrás: eur-lex.europa.eu [2024. 06. 20.].
- The EU Gulf of Guinea Strategy and Action Plan*. [online], 2022. 07. 13. Forrás: eeas.europa.eu [2024. 06. 20.].